

Research Paper

Analysis of Knowledge Map of Livelihood Resilience of Rural Tourism Destinations Using VOSviewer

Touran Arab Mokhtari¹, *Pegah Moridsadat², Morteza Tavakoli³, Nasser Rezaei⁴

1. PhD Student, Department of Human Geography and Spatial Planning, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Human Geography and Spatial Planning, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
3. Associate Professor, Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
4. Assistant Professor, Tourism Research Institute, Cultural Heritage and Tourism Research Institute, Tehran, Iran.

Citation: Arab Mokhtari, T., Moridsadat, P., Tavakoli, M., & Rezaei, N. (2024). [Analysis of Knowledge Map of Livelihood Resilience of Rural Tourism Destinations Using VOSviewer (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 14(4), 610-633, <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2023.361233.1851>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2023.361233.1851>

Received: 24 June 2023

Accepted: 30 Nov. 2023

ABSTRACT

Applying livelihood resilience thinking in the research of rural tourism destinations is a new perspective on sustainable tourism. Despite conducting studies in the field, a comprehensive review and analysis of this entire field is limited and a comprehensive knowledge map has not been done. Therefore, the purpose of the present study is to analyze the knowledge map of livelihood resilience of rural tourism destinations, based on the review of 886 documents including books, articles, etc.; also, map analysis in this area is a topic in Iran-related research based on the review of 15 article-type documents taken from the Scopus database. By searching the keyword "livelihood resilience of rural tourism destinations" from 2003 to July 2023 and then by adding the word Iran, this search was carried out from 2016 to July 2023 for research related to Iran, to analyze the science. Analysis of co-citation of previous studies, co-authorship, and co-occurrence of keywords in VOSviewer software. The findings showed that authors such as Yiling, Ying and Jay have published the highest scientific documents in the world and Azadi and Savari in connection with Iran. The co-occurrence analysis of the words, at the global level and also in relation to Iran, for each of them revealed four research clusters in the livelihood resilience studies of rural tourism destinations, whose core keywords include tourism, resilience, livelihood, tourism destination, sustainability, tourism development, ecotourism and sustainable development. This comprehensive and systematic study is a valuable reference for future research.

Key words:

Livelihood resilience of rural tourism destinations, VOSviewer, scientometric analysis, knowledge map

Copyright © 2024, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract**1. Introduction**

Resilience thinking has been used to address problems in dynamic social-ecological systems (Armitage et al., 2012).

Rural areas are also a complex system with dynamic, open, and regional characteristics (Li et al., 2021) that a resilient livelihood model can not only help the people of these areas to resist natural threats. But it is an approach to achieving the international goal of eradicating poverty and creating a sustainable livelihood (Fan et al., 2022).

*** Corresponding Author:**

Pegah Moridsadat, PhD

Address: Department of Human Geography and Spatial Planning, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Tel: +98 (921) 7614191

E-mail: p_moridsadat@sbu.ac.ir

Increasing research on the livelihood resilience of rural tourism destinations can be useful for rural tourism destinations to better adapt to changes and achieve sustainable development. Therefore, it is necessary to strengthen the research on the livelihood resilience of rural tourism destinations. Since the 21st century, researchers have focused on the livelihood resilience research of rural tourism destinations, and research outputs have emerged especially in the last decade. Although previous reviews have examined the livelihood resilience research of rural tourism destinations from some specific perspectives, the number of systematic and comprehensive analyses in this research area seems to be limited. Therefore, this study aims to systematically summarize the content of the research, generalize the main research strengths and hot spots, and future research directions regarding the livelihood resilience of rural tourism destinations.

2. Methodology

To create the database, we searched for the keyword “livelihood resilience of rural tourism destinations” from 2003 to July 2023, and then added the word Iran. The search was conducted from 2016 to July 2023 for research papers related to Iran. A data testing phase was then conducted using the VOSviewer_1.6.18 software, and based on the research objectives, the final data were analyzed using science-based algorithms for social network analysis.

3. Results

This study is concerned with analyzing the distribution of scientific documents, generating trend maps, clustering based on density, co-citing authors, scientific collaboration networks of top authors, and the need for creating and reviewing knowledge networks. The research literature on livelihood resilience of rural tourism destinations is discussed at global and Iranian levels.

4. Discussion

Based on the literature published in the Scopus database globally from 2003 to the end of July 2023 and in Iran from 2016 to 2023, a scientometric analysis was performed to analyze the progress of research in the field of livelihood resilience of rural tourism destinations. A comprehensive overview was obtained through joint network analysis, joint citation analysis, and keyword co-occurrence analysis in VOSviewer software.

This provided a valuable reference for future research, especially when research on the livelihood resilience of

rural tourism destinations has become highly urgent and timely.

5. Conclusion

The results showed that China and the United States are active countries in the research of livelihood resilience of rural tourism destinations, and authors such as Yeling, Ying, and Ji, and in connection with Iran, Azadi and Savari, have published the highest scientific documents at the global level. In addition to co-reference clustering networks; Networks of keywords were created for the study, and their use can be the subject of future research. The core keywords include tourism, resilience, livelihood, tourism destination, sustainability, tourism development, ecotourism, and sustainable development. The proposed research topics include the following: (1) the concept of livelihood resilience of rural tourism destinations, (2) drivers of livelihood resilience of rural tourism destinations, (3) the theoretical framework of livelihood resilience of rural tourism destinations, (4) the framework and methods of sustainable management of destinations. Rural tourism, (5) local participation and livelihood resilience of rural tourism destinations, (6) livelihood resilience of rural society (beneficiaries), (7) governance approach and livelihood resilience of rural tourism destinations, (8) assessment of livelihood resilience of rural tourism destinations in against all kinds of risks (natural and human risks), (9) estimating the vulnerability of tourism beneficiaries and improving their livelihood resilience in rural tourism destinations, (10) sustainable management and livelihood resilience of rural tourism destinations, (11) sustainable development and resilience livelihood of rural tourism destinations and (12) tourism management and livelihood resilience of rural tourism destinations. However, there are still other important aspects to improve this study. In this study, only literature from the Scopus database was selected, which inevitably ignored the relevant literature from other databases. Future studies can try to expand the data sources to other databases to obtain a more comprehensive analysis. The dataset of this research is prepared and accessible by the Scopus database at (<https://www-scopus-com>).

Acknowledgments

This paper was extracted from the PhD thesis of the first author in the Department of Human Geography and Spatial Planning, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

تحلیل نقشه دانش تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی با استفاده از VOSviewer

توران عرب مختاری^۱، پگاه مریدسادات^۲، مرتضی توکلی^۳، ناصر رضائی^۴

- ۱- دانشجوی دکتری، گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
- ۲- استادیار، گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
- ۳- دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
- ۴- استادیار، پژوهشکده گردشگری، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۰۴ تیر ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۰۹ آذر ۱۴۰۲

به‌کارگیری تفکر تاب‌آوری معیشتی در تحقیقات مقاصد گردشگری روستایی دیدگاه جدیدی در مورد گردشگری پایدار است و به‌تدریج به یک موضوع تحقیقاتی محبوب تبدیل شده است. علی‌رغم انجام مطالعاتی در حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، بررسی و تحلیلی جامع از کل این زمینه محدود بوده و نقشه دانش جامعی که مبین گستره و تمرکز این مطالعات باشد، صورت نگرفته است. لذا هدف مطالعه حاضر تحلیل نقشه دانش تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، بر اساس مرور ۸۸۶ سند مشتمل بر کتاب، مقاله و غیره؛ همچنین تحلیل نقشه در این حوزه موضوعی در پژوهش‌های مرتبط با ایران بر اساس مرور ۱۵ سند از نوع مقاله برگرفته از پایگاه داده اسکوپوس (Scopus) است. با جستجوی کلیدواژه «تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی» از سال ۲۰۰۳ تا ژوئیه ۲۰۲۳ و سپس با اضافه کردن واژه ایران این جستجو از سال ۲۰۱۶ تا ژوئیه ۲۰۲۳ برای پژوهش‌های مرتبط با ایران، انجام گرفت تا با تجزیه و تحلیل علم‌سنجی به هم‌استنادی مطالعات پیشین، هم‌نویسندگی و هم‌رخدادی واژگان کلیدی در نرم‌افزار VOSviewer پرداخته شود. یافته‌ها نشان داد نویسندگانی چون یلینگ، ینگ و جی در سطح جهانی و آزادی و سواری در ارتباط با ایران بالاترین انتشار اسناد علمی را داشته‌اند. تجزیه و تحلیل هم‌رخدادی واژگان، در سطح جهانی و همچنین در ارتباط با ایران، برای هر کدام چهار خوشه پژوهشی در مطالعات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی را آشکار ساخت که واژگان کلیدی هسته شامل گردشگری، تاب‌آوری، معیشت، مقصد گردشگری، پایداری، توسعه گردشگری، اکوتوریسم، توسعه پایدار است. این مطالعه جامع و سیستماتیک مرجع ارزشمندی برای تحقیقات آتی است.

کلیدواژه‌ها:

تاب‌آوری معیشتی
مقاصد گردشگری
روستایی، VOSviewer،
تجزیه و تحلیل علم‌سنجی،
نقشه دانش

مقدمه

و بحران‌ها، تحقیقات تاب‌آوری مقصد به‌عنوان پایه‌ای ضروری برای مدیریت بحران و ارتقای توسعه پایدار در مقاصد گردشگری روستایی، به کانون توجه سازمان‌های دولتی و دانشگاهی تبدیل شده است (Reddy et al., 2020; Pyke et al., 2016; Della Corte et al., 2021). همان‌طور که سازمان‌های بشردوستانه و توسعه بین‌المللی به‌طور فزاینده‌ای به تاب‌آوری توجه کرده‌اند (Tanner et al., 2016; Walsh-Dilley et al., 2015; et al., 2016)، تفکر تاب‌آوری برای رسیدگی به مشکلات در سیستم‌های اجتماعی-اکولوژیکی پویا استفاده شده است (Armitage et al., 2012). مناطق روستایی نیز یک سیستم پیچیده با ویژگی‌های پویا، باز و منطقه‌ای است (Li et al., 2021) که الگوی معیشت با تاب‌آوری نه‌تنها می‌تواند به مردم این مناطق کمک کند تا در برابر تهدیدات طبیعی مقاومت کنند، بلکه رویکردی برای دستیابی به هدف بین‌المللی ریشه‌کنی فقر و

با افزایش عدم اطمینان در محیط طبیعی و اجتماعی و افزایش فراوانی بلایا و بحران‌ها، ایجاد تاب‌آوری به روشی مؤثر برای ارتقای توسعه پایدار تبدیل شده است (Reddy et al., 2020). در سال‌های اخیر، بحران‌های اقتصادی، حملات تروریستی، زلزله‌ها و سایر بحران‌های اجتماعی و بلایای طبیعی، به‌ویژه اپیدمی کووید-۱۹ مقاصد گردشگری را از سال ۲۰۲۰ تهدید کرده‌اند (Wang et al., 2022). این بلایا بر توسعه اجتماعی-اقتصادی و معیشت انسان در مقیاس جهانی تأثیر می‌گذارد (Schlenker & Lobell 2010; Scheffers et al., 2016). به‌طوری‌که در سال ۲۰۲۰، ۱۰۰ درصد مقاصد در سراسر جهان محدودیت‌های سفر را اعمال کرده‌اند و ۲۷ درصد مرزهای خود را به‌طور کامل به روی گردشگری بین‌المللی بستند (Jiang et al., 2021). با افزایش فراوانی بلایا

* نویسنده مسئول:

دکتر پگاه مریدسادات

نشانی: تهران، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم زمین، گروه جغرافیای انسانی و آمایش.

تلفن: ۷۶۱۴۱۹۱ (۹۲۱) ۹۸+

پست الکترونیکی: p_moridsadat@sbu.ac.ir

ایجاد معیشت پایدار است (Fan et al., 2022).

تأمین معیشت روستائیان و مهم‌تر از آن، پایدار نمودن سیستم‌های معیشتی به‌عنوان اصل اساسی در رویکرد غالب برنامه‌ریزی روستایی در عصر حاضر پذیرفته شده است. مهم‌ترین راهکار تحقق این امر نیز، ارتقای سطح تاب‌آوری معیشت روستائیان است تا بدین ترتیب امکان مقابله، سازگاری و حفظ عملکرد برای سیستم‌های معیشتی آسیب‌پذیر روستایی در برابر بحران‌های طبیعی و انسانی فراهم آید. تاب‌آوری جامعه و زیرساخت‌ها در برابر خطرات طبیعی و انسان‌ساخت بسیار مهم است. رفاه جوامع مدرن برای سازگاری با دنیایی که به سرعت در حال تغییر است، داشتن جوامعی که می‌تواند به‌طور مؤثر به محیط در حال تغییر (فیزیکی و اجتماعی) پاسخ دهد، ضروری است (Marasco et al., 2021). با توجه به توانایی‌های متفاوت سیستم‌های معیشتی ساکنان روستایی در مقاومت در برابر اختلالات ناشی از بلایای احتمالی، عناصر معیشتی و ساختار عملکردی مناطق روستایی نیز بر این اساس تغییر می‌کند و این معیشت‌ها را آسیب‌پذیر می‌کند. بنابراین، چگونگی پیشگیری یا کاهش تأثیر بلایای طبیعی ناشی از تغییر اقلیم بر تاب‌آوری معیشتی، به‌ویژه تاب‌آوری معیشتی خانوارهای با هدف گردشگری روستایی، به تدریج به موضوعی مهم تبدیل شده است که نیاز به حل فوری آن در سراسر جهان دارد (Liu et al., 2022). افزایش تحقیقات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی می‌تواند برای مقاصد گردشگری روستایی برای سازگاری بهتر با تغییرات و دستیابی به توسعه پایدار مفید باشد. از این رو، تقویت تحقیقات در مورد تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی ضروری و حیاتی است. از قرن بیست و یکم، محققان بر تحقیقات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی تمرکز کرده‌اند و خروجی‌های تحقیقاتی به‌ویژه در دهه گذشته ظهور کرده‌اند. پیشرفت‌های تحقیقاتی در زمینه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در مفاهیم، چهارچوب‌ها، مدیریت و ارزیابی صورت گرفته است. با این حال، اگرچه بررسی‌های قبلی تحقیقات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی را از برخی دیدگاه‌های خاص بررسی کرده‌اند، به نظر می‌رسد تعداد تحلیل‌های سیستماتیک و جامع در این حوزه تحقیقاتی محدود است. بنابراین انجام یک بررسی جامع و منظم از تحقیقات گذشته، به‌ویژه در زمانی که تحقیقات تاب‌آوری معیشتی مقاصد هنوز در حال ظهور است، ضروری و معنادار است. بنابراین، این مطالعه با هدف خلاصه‌سازی سیستماتیک محتوای تحقیق، تعمیم نقاط قوت پژوهشی اصلی و نقاط داغ و جهت‌گیری‌های تحقیقاتی آینده در مورد تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی است.

مروری بر ادبیات موضوع

تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، توانایی معیشتی مقاصد گردشگری روستایی برای مقاومت، سازگاری و خودسازماندهی در برابر اختلالات است. این یک راه و دیدگاه جدید برای مقاصد گردشگری روستایی برای مقابله با تهدیدات ناشی از بحران‌ها و عدم قطعیت‌های مختلف طبیعی یا انسانی است (Liu & Pratt, 2017; Kutzner, 2019; Liu et al., 2022). اگرچه هیچ تعریف واحدی از تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی وجود ندارد، محققان به اجماع رسیده‌اند تا دیدگاه را از مدیریت بحران به تحقیقات با رویکرد تاب‌آوری در مطالعات گردشگری تغییر دهند (Espiner et al., 2017). رویکرد تاب‌آوری معیشتی ترکیبی از مفاهیم تاب‌آوری و معیشت است که برای بررسی تاب‌آوری سوژه‌ها در سطوح مختلف پس از آشفتگی‌ها و شوک‌ها، خلاصه شده و در تمامی سطوح جامعه اعمال می‌شود (Speranza et al., 2014) که به‌طور گسترده‌ای در جهت‌های مختلف تحقیقات در مورد تغییرات آب‌وهوا، مدیریت بلایای طبیعی، امنیت غذایی، بوم‌شناسی اجتماعی و توسعه پایدار استفاده شده است (Gautam, 2017; Pratiwi et al., 2018; Yang et al., 2015; Su et al., 2009). اندیشه تاب‌آوری معیشتی با رویکرد معیشت پایدار سازگار است که بر دارایی‌ها، قابلیت‌ها، فعالیت‌ها، ظرفیت‌ها و تبدیل آن‌ها به نتیجه تأکید می‌کند (Ofori et al., 2017; Kubicek et al., 2020). رویکرد معیشت پایدار به‌عنوان یکی از رویکردهای جدید توسعه پایدار روستایی، شیوه‌ای برای اندیشیدن و تلاش برای دستیابی به توسعه است و شامل مؤلفه‌های سرمایه انسانی، فیزیکی، اجتماعی، مالی و طبیعی است که در اواخر دهه ۱۹۸۰ با هدف پیشرفت و در جهت فقرزدایی از اجتماعات روستایی و بقای آن‌ها به وجود آمد. چهارچوب‌های تاب‌آوری و معیشت پایدار شباهت‌های بسیاری با یکدیگر دارند؛ هر دو رویکرد رابطه نزدیک بین سیستم‌های طبیعی و انسانی را تصدیق می‌کنند و بر حفظ کردن سیستم‌های پشتیبان حیات و ظرفیت سیستم‌های طبیعی برای فراهم کردن معیشت‌های آینده متمرکز هستند. به‌علاوه، هر دو رویکرد بر اهمیت تنوع برای کمک به ترمیم شدن سیستم پس از بروز آشفتگی (اختلال) تأکید دارند. متنوع‌سازی معیشت و حفظ شبکه‌های اجتماعی مختلف کلید ایجاد سیستم‌های اجتماعی تاب‌آور است (Rampini, 2016). همانند رویکرد معیشت پایدار، مدافعین تفکر تاب‌آوری نیز بر این باورند که بررسی مشکلات پیچیده تغییرات محیط‌زیست و ارتباط قوی بین انسان و طبیعت، نیازمند پژوهش میان‌رشته‌ای است (Thulstrup, 2015). با این حال، رویکرد تاب‌آوری، بر اهمیت توجه به تعامل بین متغیرهای آهسته و سریع و تعاملات چند سطحی بین آن‌ها تأکید دارد (Scoones, 2009). به‌علاوه، رویکرد تاب‌آوری پا را یک گام فراتر می‌نهد و اهمیت تغییرپذیری را نیز برجسته می‌سازد. تغییرپذیری یعنی ظرفیت کنشگران سیستم برای استفاده از آشفتگی به‌عنوان فرصتی برای آغاز تغییر و دگرگونی در راستای وضعیتی مطلوب‌تر است (Rampini, 2016).

در حال تغییر است، جوامع روستایی تاب‌آور را به‌منظور حفظ معیشت خود می‌طلبد (Chen et al., 2020). همچنین باتوجه‌به ماهیت پویا و غیرقابل‌پیش‌بینی فعالیت‌های گردشگری (Butler, 1999; Butler, 1980; McKercher, 1999)، جدیدترین تحقیقات در مورد ریسک‌های گردشگری و مدیریت بلایا به‌طور خاص نیازمند درک بهتر تاب‌آوری گردشگری (و عوامل مؤثر بر آن)، و همچنین تاب‌آوری ناشی از گردشگری است (Ritchie & Jiang, 2019; Nepal, 2020).

در ارتباط با حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، تاکنون با روش علم‌سنجی در مطالعات پیشین داخلی پژوهشی صورت نگرفته است و در مطالعات پیشین خارجی هم پژوهش‌های مشابه و محدودی صورت گرفته است و مستقیماً به نقشه دانش تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی اشاره نشده است که نقطه قوت پژوهش حاضر است. برخی از نزدیکترین مطالعات انجام‌شده به موضوع و روش پژوهش حاضر می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

گوان^۱ و همکاران (۲۰۲۳) پژوهشی با عنوان «نقشه‌برداری دانش از تحقیقات تجربه گردشگری: بر اساس تجزیه‌وتحلیل Citespace» بر اساس ادبیات سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۹ در پایگاه داده (WOS) انجام داده‌اند. نتایج نشان داد که رشته اصلی تحقیقات تجربه گردشگری در زمینه گردشگری ورزشی است. تأثیرگذارترین نویسندگان بیشتر از مؤسسات با‌بازده بالا هستند. کشورهای با‌بازده بالا (مناطق) در ایالات‌متحده، چین، استرالیا، انگلیس و ایتالیا قرار دارند. علاوه بر این، کانون‌های تحقیقاتی، موضوعات اصلی پژوهشی آکادمیک فعلی شامل تجربه گردشگری، تأثیر، رفتار، تصویر مقصد، اصالت، حافظه، غذا، گوشتی هوشمند و کیفیت زندگی است، و سه بخش تحقیقاتی تقریباً در طول زمان تقسیم می‌شوند، شامل تجربه گردشگری و گردشگر، مصرف و تجربه گردشگری، و مدیریت و تجربه گردشگری. روندهای تجربه گردشگری از تحقیقات مفهومی و ضریب تأثیر، به ارزیابی چالش‌های تحقیق تجربه گردشگری و تحقق نهایی احساس اصالت در تجربه گردشگری تغییر یافته است. وانگ^۲ و همکاران (۲۰۲۲) پژوهشی با عنوان «تحلیل کتاب‌سنجی و بررسی ادبیات پژوهش تاب‌آوری مقصد گردشگری» بر اساس ادبیات سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۱ در پایگاه داده (WOS) انجام داده‌اند. بر اساس نتایج این پژوهش ایالات‌متحده، استرالیا، چین و انگلیس کشورهای پیشرو در تحقیقات تاب‌آوری مقصد گردشگری هستند. پنج موضوع پژوهشی داغ به دست آمده است که شامل: (۱) مفهوم تاب‌آوری مقصد گردشگری، (۲) محرک‌های تاب‌آوری مقصد گردشگری، (۳) چهارچوب و شیوه‌های مدیریت پایدار،

مفهوم و رویکرد تاب‌آوری دیدگاه‌های جدید و چالش‌برانگیزی را در مورد توسعه محلی و منطقه‌ای ارائه می‌دهد و به دلیل ظرفیت آن برای ایجاد پلی بین نیازهای جامعه، رقابت‌پذیری و توسعه گردشگری پایدار، به یک هدف اصلی در بسیاری از استراتژی‌های گردشگری تبدیل می‌شود (Béné et al., 2014; Scott, 2013). در مطالعات گردشگری، رویکرد تاب‌آوری به‌عنوان بخش مهمی از نظریه توسعه پایدار (Saarinen & Gill, 2018) یا جایگزین بهتری -بیشتر متمرکز بر جامعه- برای پارادایم «سنجی» توسعه پایدار در نظر گرفته می‌شود (Lew, 2014). در هر صورت، مفهوم و رویکرد تاب‌آوری ابزار محکمی برای بررسی تأثیر گردشگری بر جوامع فراهم می‌کند (Strickland-Munro et al., 2010).

اولین پیوند بین گردشگری و تاب‌آوری در طول دهه ۱۹۹۰ ظاهر شد (O'Hare & Barrett, 1994). باین‌حال، لازم به ذکر است که تا دهه ۲۰۰۰، تاب‌آوری گردشگری تقریباً منحصرأ در ارتباط با شوک‌های مالی و زیست‌محیطی بود (Ibanescu et al., 2020)، و تنها با تأکید محدود بر مؤلفه‌های اجتماعی تحلیل می‌شد. امروزه، مطالعات گردشگری که به مفهوم تاب‌آوری پرداخته‌اند، پیچیده‌تر و کامل‌تر هستند و طیف وسیع‌تری از موضوعات را از بهبود پس از شوک‌های اجتماعی -اقتصادی تاب‌آوری جامعه تا آثار صنعت گردشگری بر ظرفیت تاب‌آوری کلی یک محل ادغام می‌کنند (Ibanescu et al., 2022). باین‌حال انواع مخاطرات، گفتمان‌های علمی را با موضوعات مرتبط‌تر برای جوامع محلی درگیر کرد و تاب‌آوری ناشی از گردشگری را در چهارچوب پایداری قرار داد (Saarinen & Gill, 2018). باتوجه‌به آسیب‌پذیری بالای گردشگری در برابر شوک‌های مالی، نظامی یا اجتماعی -اقتصادی (Mill & Morrison, 2002; Russell & Faulkner, 1999; Bramwell & Lane, 2007) که آن را مستعد تغییرات کیفی و ساختاری می‌کند، مطالعه رفتار اقتصادی و اجتماعی در حین و پس از شوک به یک ضرورت تبدیل می‌شود. تجزیه‌وتحلیل مبتنی بر تاب‌آوری یک رویکرد مفید برای درک چگونگی تأثیر یک شوک خاص بر مقاصد، توسعه اقتصادی و جوامع محلی ارائه می‌دهد (Walker & Salt, 2012; Luthe & Wyss, 2014). همچنین کاربرد قابل‌توجهی را برای مناطق روستایی به دلیل آسیب‌پذیری ذاتی بالاتر در برابر شوک‌ها نشان می‌دهد (Sakuma, 2018). کاهش آسیب‌پذیری روستائیان از طریق افزایش سطح تاب‌آوری معیشتی، یکی از ویژگی‌های مدیریت، برنامه‌ریزی و توسعه است. تاب‌آوری مقاصد گردشگری به اشکال مختلف مورد‌بحث قرار گرفته است (Nepal, 2020; Hall et al., 2020). اما تجزیه‌وتحلیل با کمک نقشه دانش علم‌سنجی در حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی که چشم‌انداز وسیع‌تر و منسجم‌تری را ارائه می‌دهد به‌صورت محدود انجام گرفته است (Ruiz-Ballesteros, 2011). علاوه بر این، برای گردشگری مبتنی بر جامعه روستایی، راهنمای مفیدی برای تصمیم‌گیرندگان در حمایت از توسعه پایدار فراهم می‌کند، باتوجه‌به اینکه محیط اجتماعی - اقتصادی به‌سرعت

1. Guan
2. Web of Science
3. Wang

روستایی مرتبط با پیوندهای حکمروایی، تغییرات اقلیمی، توسعه پایدار و فقر را آشکار ساخت. بدری و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش خود با عنوان «رویکرد علم‌سنجی به مطالعات تاب‌آوری بلایا در ایران» به بررسی مطالعات انجام‌شده در طی یک دهه (۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸) پرداختند و ماهیت چندبعدی و چند رشته‌ای مطالعات تاب‌آوری بلایا را نشان داده‌اند. نتایج بیانگر آن بوده است که نویسندگان با تعداد مقالات منتشرشده بیشتر، لزوماً تأثیر قابل توجهی در تحقیقات تاب‌آوری بلایا ندارند بلکه نویسندگان با مقالات منتشرشده کمتر ممکن است تأثیرات بیشتری در تحقیقات تاب‌آوری داشته باشند که این به شبکه ارتباطات آن‌ها در تولیدات علمی بستگی دارد. همچنین باتوجه به تحلیل زمانی کلیدواژه‌های مقالات، فرایند تکاملی آن نشان داد که بررسی تاب‌آوری بلایا از موضوعاتی مانند ارزیابی تاب‌آوری و مفاهیم کلی به سوی تاب‌آوری اجتماعی، سرمایه اجتماعی و مدیریت بلایا حرکت کرده است. بنابراین طی یک دهه (۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸)، موضوعات پژوهشی تاب‌آوری بلایا به تدریج تغییر کرده است. بر اساس یافته‌های نویسندگان این پژوهش، از شکاف‌های تحقیقاتی در زمینه تاب‌آوری بلایا در ایران می‌توان به موضوعات نادیده گرفتن بعد ذهنی تاب‌آوری، تمرکز بیش از اندازه بر روی روش‌های کمی‌گرایانه، فقدان شواهد کافی از میزان تاب‌آوری گروه‌های سنی به‌خصوص سالم‌خوردگان و کودکان در برابر بلایا، نابرابری جنسیتی و همچنین مناطق کمتر توسعه‌یافته، اشاره کرد.

روشن‌شناسی تحقیق

یکی از مراحل اساسی در هر پژوهش علمی پرداختن به اسناد و پیشینه‌های موجود و یا مرور ادبیات مرتبط با موضوع پژوهش است. در این راستا علم‌سنجی یکی از رایج‌ترین روش‌های ارزیابی فعالیت‌های علمی است (Javaheri et al., 2021). تجزیه و تحلیل علم‌سنجی یک روش کمی برای بازنگری و توصیف مطالعات دانشگاهی منتشرشده توسط محققان، مرتبط با یک زمینه خاص در حال ظهور است. مبتنی بر تحلیل علم‌سنجی، با یک دیدگاه گذشته‌نگر، داده‌های ثانویه به‌دست‌آمده از پایگاه‌های داده دیجیتال، از منظر کمی و عینی بررسی و مشارکت‌های آکادمیک در یک زمینه کانونی ارزیابی می‌شوند (Guleria & Kaur, 2021).

بر این مبنای یکی از مراحل اساسی در هر پژوهش علمی پرداختن به اسناد و پیشینه‌های موجود و یا مرور ادبیات مرتبط با موضوع پژوهش است. برای بررسی و مطالعه روند ادبیات در هر موضوع علمی می‌توان از داده‌های علم‌سنجی بهره گرفت که بر اساس روش‌ها و فنون مختلفی نظیر تجزیه و تحلیل هم‌استنادی^۵، هم‌رخدادی^۶ و واژگان و هم‌نویسندگی^۷ اسناد علمی، به مطالعه ساختار دانش در حوزه‌های مختلف می‌پردازد و از طریق آن

(۴) درک تاب‌آوری مقصد گردشگری، و (۵) تاب‌آوری جامعه گردشگری. علاوه بر این، چهار شکاف پژوهشی و جهت‌گیری آینده در این مطالعه پیشنهاد شد که شامل چهارچوب نظری تاب‌آوری مقصد گردشگری، ارزیابی تاب‌آوری مقصد گردشگری، مدیریت پایدار و تاب‌آوری و کاربرد فناوری پیشرفته در تاب‌آوری مقصد گردشگری است. همچنین نویسندگان این پژوهش بیان داشته‌اند که این مطالعه به محققان در درک مسیرهای توسعه و تحقیقات آینده در تحقیقات تاب‌آوری مقصد گردشگری کمک می‌کند. چنگل و کوک^۴ (۲۰۲۲) در پژوهش خود با عنوان «بررسی کتاب‌شناختی از مطالعات گردشگری پایدار و تغییرات آب و هوایی در سال ۲۰۱۹» با هدف بررسی نشریات دانشگاهی در مورد گردشگری پایدار و تغییرات آب‌وهوا بر اساس ادبیات سال ۲۰۱۹ در پایگاه داده (WOS) پرداختند و داده‌ها توسط Vosviewer مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. طبق نتایج این پژوهش، اولین مجله که از نظر انتشار و استناد در سال ۲۰۱۹ برجسته است، مجله گردشگری پایدار است. جدا از این، مدیریت گردشگری و مجلات تحقیقات گردشگری نیز به نمایش درآمد. بیشترین کشورها استرالیا، ایالات متحده و انگلیس هستند که تعداد استناد این کشورها نیز زیاد است. ویژگی‌های متداول این کشورها این است که توسعه اقتصادی و اجتماعی آن‌ها در سطح خوبی قرار دارد و بیشتر به موضوعات جهانی و آگاهی‌دهنده مانند تغییرات آب‌وهوا و پایداری توجه می‌کنند. به همین ترتیب، دانشگاه‌هایی که بالاترین سطح انتشار را دارند از این کشورها یا کشورهای که سطح توسعه مشابهی دارند، هستند. موسوی و همکاران (۲۰۲۳) پژوهشی تحت عنوان «تحلیل نقشه دانش پایداری و تاب‌آوری و ارائه چهارچوبی برای اجرای مشترک آن» بر اساس ادبیات سال ۱۹۸۶ تا ۲۰۲۳ در پایگاه داده Scopus انجام داده‌اند. مرور ادبیات سیستماتیک در این پژوهش نشان داد که پایداری و تاب‌آوری پارادایم‌های مرتبطی هستند که بر ظرفیت یک سیستم برای حرکت به سمت مسیرهای توسعه مطلوب تأکید دارند. بر طبق نتایج حاصل از تحلیل شبکه دانش، سه چهارچوب مدیریتی تعمیم‌یافته برای سازمان‌دهی پایداری و تاب‌آوری بر ادبیات جهانی غالب بودند: (۱) تاب‌آوری به‌عنوان مؤلفه پایداری، (۲) پایداری به‌عنوان مؤلفه تاب‌آوری، و (۳) تاب‌آوری و پایداری به‌عنوان اهداف جداگانه. نویسندگان این مطالعه بیان داشته‌اند که این پژوهش نشان داده است استفاده از رویکرد تحلیل شبکه دانش و ترسیم نقشه آن می‌تواند برای دستیابی به یک دیدگاه جامع و کلنگر در مسیر پژوهش‌های پایداری و تاب‌آوری در آینده مؤثر واقع شود. سلیمانی و رضوانی (۲۰۲۲) در پژوهش خود با عنوان «تحلیل نقشه دانش تاب‌آوری اقتصاد روستایی در برابر مخاطرات محیطی» بر اساس ادبیات سال ۱۹۸۰ تا پایان مارس ۲۰۲۲ در پایگاه داده Scopus دریافتند که تحلیل هم‌رخدادی واژگان، چهار خوشه پژوهشی در مطالعات تاب‌آوری اقتصاد

5. Co-Citation Analyses

6. Co-occurrence

7. Co-authorship

4. Çengel & Koc

گرفت که با اعمال این محدودیت تعداد اسناد علمی بررسی شده به ۸۸۶ سند علمی کاهش یافت. همچنین در جستجوی دیگر برای یافتن پژوهش‌های انجام‌شده مرتبط با ایران، با اضافه کردن معادل انگلیسی واژه ایران به تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی به بررسی اسناد در پایگاه اسکوپوس پرداخته شد که نشان داد از سال ۲۰۱۶ تا آخر ژوئیه ۲۰۲۳ تعداد ۱۵ سند علمی به زبان انگلیسی در ارتباط با ایران نمایه شده است. سپس مرحله داده آزمایی با کمک نرم‌افزار VOSviewer_1.6.18^۱ انجام گرفت و بر اساس هدف‌های تحقیق داده‌های نهایی با استفاده از الگوریتم‌های مبتنی بر علم تحلیل شبکه اجتماعی تجزیه و تحلیل شد. از مزایای ارزشمند نرم‌افزار VOSviewer می‌توان به پردازش داده‌های فراوان و ترسیم بصری شبکه آن‌ها اشاره کرد که نتایج حاصل از آن می‌تواند نقاط داغ و موضوعات موجود در حوزه تحقیق را با شفافیت و وضوح بیشتری در دنیای انترنیتی و گسترده واژگان و نویسندگان نشان دهد (Donthu et al., 2020).

یافته‌ها

پراکنش اسناد علمی مرتبط با تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی

تعداد سالانه انتشار سندهای علمی به‌عنوان شاخص خوبی از گرایش تکاملی در زمینه تحقیقاتی است (Wang et al., 2022). جستجوی تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی تنها در پایگاه اسکوپوس و با اعمال محدودیت زبان انگلیسی نشان داد که ۸۸۶ سند علمی در این حوزه موضوعی نمایه شده است. مرور بر منابع مرتبط از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۲۳ حاکی از این است که یک روند رشد مداوم در تعداد نشر اسناد علمی مرتبط با موضوع تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی وجود دارد که نشان‌دهنده افزایش علاقه محققان به تحقیقات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در سال‌های اخیر است (تصویر شماره ۱). نمودار زیر روند نشر اسناد مرتبط با تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی را طی این سال‌ها نشان می‌دهد.

تا سال ۲۰۱۴، میانگین تعداد انتشار اسناد سالانه کمتر از ۲۰ سند بود و سپس از سال ۲۰۱۵ تعداد انتشار روند صعودی را نشان می‌دهد. شایان ذکر است آفتی که در پایان نمودار دیده می‌شود، ناشی از گردآوری اطلاعات بوده و نشان می‌دهد بانک‌های اطلاعاتی همچنان در حال تکمیل مرحله‌های نمایه‌نویسی هستند. تعداد نشر اسناد در آخر ژوئیه سال ۲۰۲۳ به ۱۷۱ مورد رسیده است که طی همین چند ماه گذشته از تعداد نشر اسناد در سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۲۱ بیشتر بوده است. بنابراین با توجه به علاقه محققان به تحقیقات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری

می‌توان به موضوعات علمی داغ و شبکه نویسندگان و ارتباط میان آن‌ها پی برد. در پژوهش حاضر از نقشه‌های دانش، به‌عنوان یکی از شیوه‌های کارآمد برای نمایش بهینه و موجود وضعیت علم برای بررسی پژوهش‌های تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی استفاده شد. نقشه‌برداری دانش علمی^۲، که به‌عنوان تجسم حوزه دانش نیز شناخته می‌شود، فرآیند توسعه و رابطه ساختاری دانش را با حوزه دانش به‌عنوان هدف تجسم می‌کند (Chen et al., 2009; Chen, 2004). اتخاذ نقشه دانش قادر است منابع و مسیر جریان دانش و محدودیت‌های آن را مشخص کند و برای تجزیه و تحلیل نقاط و مرزهای تحقیقاتی در یک زمینه خاص بصری و کارآمد است (Wang et al., 2022).

در این خصوص، در روش هم‌واژگانی ارتباط بین واژه‌های استفاده‌شده در بخش‌های مختلف مدارک (عنوان، چکیده، کلیدواژه، متن و مانند آن)، موردنظر است. درواقع تحلیل هم‌واژگانی، یک تحلیل هم‌رخدادی و از شیوه‌های مهم علم‌سنجی است که برای نگاشت رابطه بین مفاهیم، اندیشه‌ها و مشکلات در علوم اجتماعی و پایه مورد استفاده قرار می‌گیرد و در این روش فرض بر آن است که هر چه بسامد تکرار یک واژه بیشتر باشد، اثرگذاری آن در آن حوزه علمی بیشتر است. همچنین این تحلیل زمینه یافتن خوشه‌های موضوعی در حال ظهور و خوشه‌های توسعه‌یافته را در راستای مسیر پژوهش‌های آتی، فراهم می‌نماید. یکی از فنون مورد استفاده در تحلیل هم‌رخدادی، خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی است که طی این فرایند مجموعه‌ای از نمونه‌ها بر پایه تشابهات در تعدادی خوشه سازمان‌دهی می‌شوند. هدف خوشه‌بندی دستیابی سریع و مطمئن به اطلاعات همبسته و شناسایی ارتباط منطقی بین آن‌ها است (Javaheri et al., 2021).

یکی از انواع پایگاه‌های داده برای انجام تحقیقات با بهره‌گیری از داده‌های علم‌سنجی، پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس است که مجموعه پژوهش‌های علمی را به زبان‌های مختلف از جمله زبان انگلیسی به‌صورت دقیق پوشش و ارائه می‌دهد. این پژوهش از نظر نوع کاربردی بوده و از رویکرد علم‌سنجی جهت بررسی اسناد علمی بهره گرفته است. در تحقیق حاضر، از روش تحلیل شبکه اجتماعی جهت تبیین و تحلیل هم‌واژگانی و هم‌نویسندگی پژوهش‌های مرتبط در کل شبکه استفاده می‌شود. جمع‌آوری داده‌ها اساس تحلیل ادبیات است (Wang et al., 2022). برای ساختن پایگاه داده در ابتدا به جستجوی معادل انگلیسی تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی درج‌شده در عنوان، چکیده، کلیدواژه‌ها، متن و مانند آن در کلیه اسناد علمی شامل مقاله‌ها، کتاب‌ها و دیگر اسناد در پایگاه اسکوپوس پرداخته شد که نشان داد از سال ۲۰۰۳ تا آخر ژوئیه ۲۰۲۳ تعداد ۹۰۶ سند علمی به زبان‌های مختلف در این زمینه نمایه شده است که در پژوهش حاضر تنها اسناد علمی که به زبان انگلیسی منتشر شده بودند، مورد تجزیه و تحلیل قرار

9. Visualizing scientific landscapes

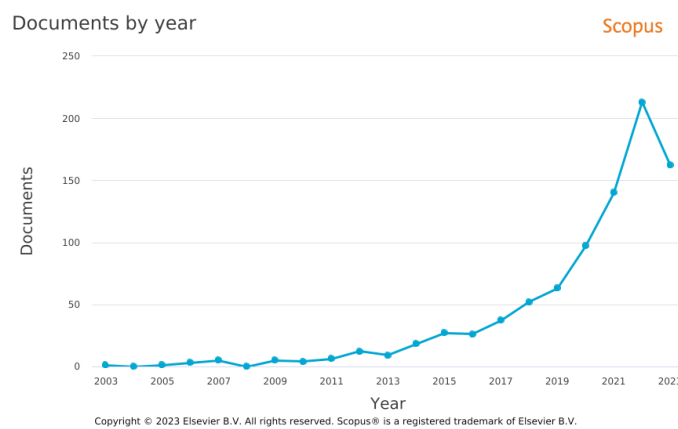
8. Scientific Knowledge Mapping

شده باشند، می‌توان گفت که آن‌ها با هم اشتراک در متن یا به عبارتی ارتباط موضوعی دارند. از تکنیک‌های هم‌استنادی می‌توان برای شناسایی مدارک مشابه و مرتبط در موضوعات گوناگون و نویسندگانی که در یک حوزه یا حوزه‌های مشابه کار می‌کنند، استفاده نمود. در این مطالعه، استناد مشترک پژوهش‌های تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی خوشه‌بندی و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. گره‌ها در شبکه هم‌استنادی، ادبیات استناد شده را نشان می‌دهند و پیوندهای بین گره‌ها روابط هم‌استنادی بین ادبیات را توصیف می‌کنند. در ابتدا با استفاده از نمای شبکه‌ای نرم‌افزار، به ترسیم نقشه هم‌رخدادی واژگان کلیدی پژوهش‌های مرتبط با تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی پرداخته شد که از میان ۳۸۱۶ واژه برگرفته از کلیه زمین‌ها مانند عنوان، چکیده و کلیدواژه‌ها مندرج در همه اسناد علمی که به زبان انگلیسی در پایگاه اسکوپوس نمایه شده است، بر مبنای شمارش کامل واژگانی که بیش از ۲۰ بار تکرار شده بودند، پس از حذف واژگان نامربوط تعداد ۳۵ واژه برتر شناسایی و نقشه نهایی ارائه شد (تصویر شماره ۳).

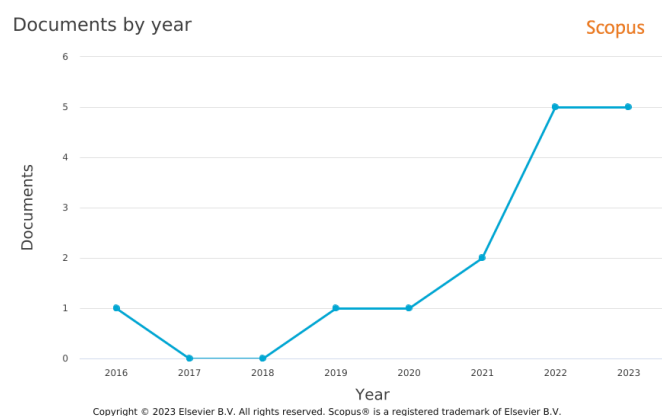
روستایی به احتمال زیاد تا آخر سال، مانند سال ۲۰۲۲ به آمار بالایی برسد. چنین روند مثبت رشد مداوم به‌طور چشمگیری نشان می‌دهد که تحقیقات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در آینده امیدوارکننده خواهد بود. همچنین در تصویر شماره ۲ روند نشر اسناد علمی در حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در کشور ایران را نشان می‌دهد که بر طبق آن از سال ۲۰۱۶ نویسندگان، پژوهش‌هایی در ارتباط با این حوزه موضوعی به زبان انگلیسی در پایگاه اسکوپوس منتشر کرده‌اند و در سال‌های اخیر این روند رشد صعودی داشته است که حاکی از توجه نویسندگان به این حوزه موضوعی مهم در مناطق روستایی است.

ترسیم نقشه هم‌رخدادی (همواژگانی) پژوهش‌های مرتبط با تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی

تحلیل هم‌استنادی ادبیات روشی حیاتی برای ردیابی مرزهای علم و پایگاه پژوهشی است و اثربخشی آن در مطالعات مختلف نشان داده شده است (Van Oorschot et al., 2018; Özçınar, 2015). اگر چند واژه در تعدادی از اسناد علمی منتشر شده با هم استناد

تصویر ۱. روند تعداد نشر اسناد علمی مرتبط با تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی از سال ۲۰۰۳ تاکنون. منبع: Scopus, 2023

تصویر ۲. روند تعداد نشر اسناد علمی مرتبط با تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در ایران از سال ۲۰۱۶ تاکنون. منبع: Scopus, 2023

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۱. خوشه‌بندی استنادهای مشترک ادبیات.

خوشه ۱	توسعه جامعه (Community development) گردشگری جامعه‌محور (Community-based tourism) کووید-۱۹ (COVID-19) جهان در حال توسعه (developing world) اکوتوریسم (ecotourism) اندونزی (Indonesia) معیشت (livelihood) مشارکت محلی (local participation) ذینفع (stakeholder) گردشگری پایدار (sustainable tourism) توسعه گردشگری (tourism development) مدیریت گردشگری (tourism management) بازار گردشگری (tourism market) مقصد گردشگر (tourist destination)
خوشه ۲	حفاظت (conservation) تصمیم‌گیری (decision making) حفاظت از محیط‌زیست (Environmental protection) انسان (human) انسان‌ها (humans) منطقه حفاظت‌شده (protected area) پایداری (sustainability) گردشگری (tourism)
خوشه ۳	چین (china) توسعه اقتصادی (economic development) منطقه روستایی (rural area) توسعه روستایی (rural development) گردشگری روستایی (rural tourism) سرمایه اجتماعی (social capital) توسعه پایدار (sustainable development)
خوشه ۴	انطباق (adaptation) مدیریت انطباقی (adaptive management) تغییرات اقلیمی (climate change) رویکرد حکمروایی (governance approach) تاب‌آوری (resilience) آسیب‌پذیری (vulnerability)

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

جدول ۲. خوشه‌بندی استنادهای مشترک ادبیات مرتبط با ایران.

خوشه ۱	ظرفیت تحمل (carrying capacity) تصمیم‌گیری (decision making) جوامع محلی (local communities) پایداری (sustainability) توسعه گردشگری (tourism development)
خوشه ۲	حفاظت (conservation) اکوتوریسم (ecotourism) ایران (Iran) منابع طبیعی (natural resource) تهران (Tehran)
خوشه ۳	خشکسالی (drought) معیشت (livelihood) مرتع (rangeland) معیشت پایدار (sustainable livelihood) آسیب‌پذیری (vulnerability)
خوشه ۴	تحلیل محتوا (content analysis) انسان (human) توسعه پایدار (sustainable development) گردشگری (tourism)

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

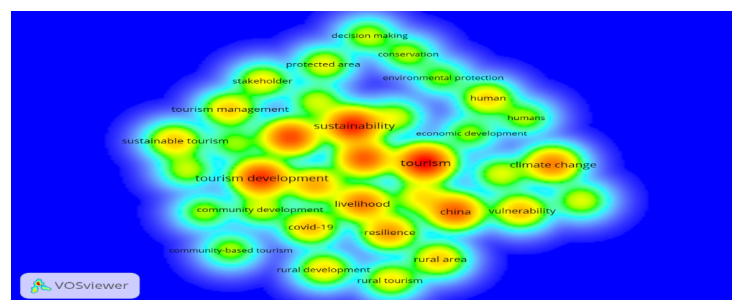
منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

تحقیقاتی داغ‌تری در حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی ظهور پیدا می‌کند. در تصویر شماره ۸ نقشه چگالی پژوهش‌های مرتبط با حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی را نمایه کرده است و واژگان کلیدی که مباحث داغ این حوزه هستند در مرکز و هسته نقشه قابل مشاهده است. واژگان کلیدی هسته شامل گردشگری و توسعه گردشگری، پایداری، اکوتوریسم، توسعه پایدار، معیشت، تاب‌آوری، تغییرات آب و هوایی، مقصد گردشگری و ... است که راهنمای ارزشمندی برای موضوع تحقیقات آتی است.

خوشه‌بندی مبتنی بر چگالی^{۱۰} واژگان کلیدی حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی

در نمای جغرافیایی (احتمالاً به دلیل اینکه این نما شبیه یک نقشه جغرافیایی است این نام را برای آن انتخاب کرده‌اند) یا نقشه چگالی یا دانسیته به تجسم واژگان کلیدی خوشه‌ها به صورت هم‌زمان (تراکم واژگان در فضا) پرداخته می‌شود. در این نقشه چگالی هر عنصر از خوشه بر اساس تعداد و وزن عناصر اطراف آن است و با افزایش فراوانی هم‌زمانی واژگان کلیدی، موضوعات

10. Density based clustering

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۸. نقشه چگالی واژگان کلیدی پژوهش‌های حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

به طرف پیرامون شبکه مباحث با گره‌های کوچک‌تر مشخص می‌شوند و یعنی ارتباط آن گره‌ها با این حوزه کمتر مورد مطالعه قرار گرفته شده است. همچنین رنگ خوشه‌ها بر اساس پیوندی که بین مباحث اصلی این حوزه برقرار است، قابل ملاحظه است. همان‌طور که مشاهده می‌شود اغلب خوشه‌ها با رنگ‌های مختلف با دیگر خوشه‌ها در ارتباط و پیوند هستند. بر این اساس آنچه از ادبیات پژوهش این حوزه در قالب نقشه شبکه هم‌رخدادی واژگان و مباحث اصلی به دست آمد، می‌تواند در پژوهش‌های آتی حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی مورد توجه قرار گیرد.

پژوهشگران برتر حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی

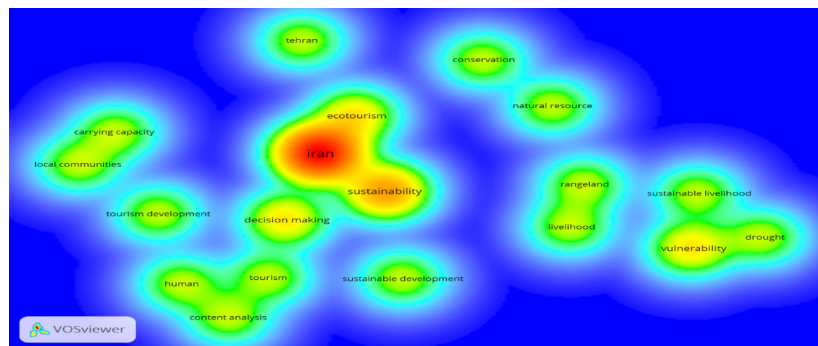
نویسندگان و پژوهشگران از کشورهای مختلف مطالعاتی در حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی منتشر کرده‌اند. در تصویر شماره ۱۱ شمار سندهای علمی منتشر شده توسط ۱۰ محقق برجسته به صورت مقایسه‌ای نمایش داده شده است.

همچنین باتوجه به نقشه چگالی واژگان کلیدی پژوهش‌های حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در ایران در تصویر شماره ۹ می‌توان مرکزیت واژه ایران و سپس واژه پایداری، اکوتوریسم، آسیب‌پذیری و تصمیم‌گیری را به نسبت سایر واژگان مشاهده کرد.

اصلی‌ترین مباحث از میان واژگان کلیدی حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی

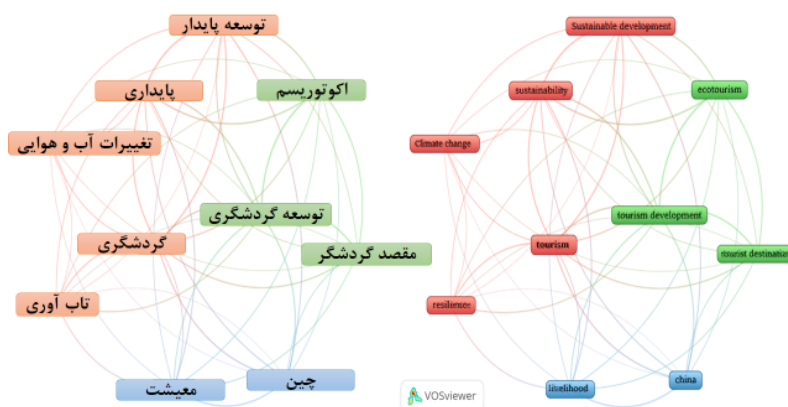
از میان واژگان کلیدی کلیه اسناد منتشر شده در حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی نیز می‌توان کلیدواژه‌ها و مباحث اصلی این حوزه را شناسایی و به صورت شبکه نشان داد. در تصویر شماره ۱۰ مباحث اصلی که بیش از ۵۰ بار در اسناد علمی تکرار شده بودند با استفاده از نرم‌افزار تشخیص داده شد هم به زبان انگلیسی و هم ترجمه فارسی واژگان به صورت شبکه هم‌رخدادی نمایش داده شده است.

اصلی‌ترین مباحث در ۳ خوشه نمایش داده شده است. گره‌های وسط نشان‌دهنده کلیدواژه‌های اصلی‌تر و مرکزیت در حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی است و از مرکز

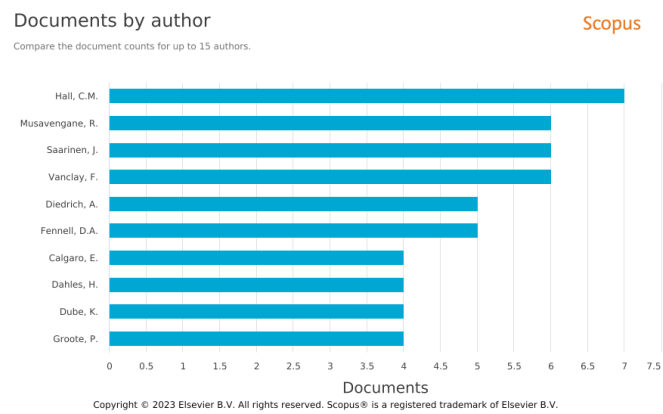
فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۹. نقشه چگالی واژگان کلیدی پژوهش‌های حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در ایران

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱۰. نقشه هم‌رخدادی اصلی‌ترین مباحث از میان واژگان کلیدی پژوهش‌های حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱۱. پراکنش پژوهشگران برتر حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی بر پایه شمارش اثر. منبع: Scopus, 2023

مقاصد گردشگری روستایی

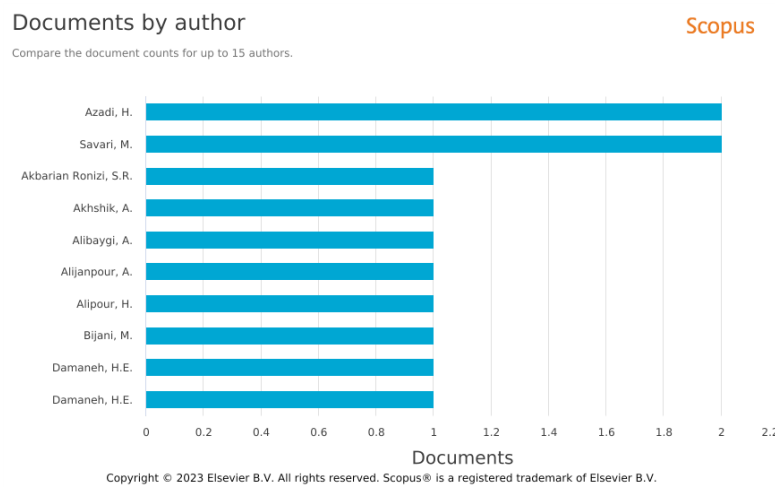
پراکنش مرکزهای عمده پژوهشگری فعال نشان از این دارد که دانشگاه ژوهانسبورگ در آفریقای جنوبی با اختلاف بالا بیشترین اسناد علمی (۲۲ سند) در موضوع تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی را در پایگاه اسکوپوس به چاپ رسانده است که یعنی این دانشگاه دارای تحقیقات علمی قوی و تأثیرگذاری در این زمینه است و روابط همکاری و تعامل در مقیاس گسترده بین پژوهشگران مختلف وجود دارد (تصویر شماره ۱۳).

همچنین پراکنش مرکزهای عمده پژوهشگری فعال مرتبط با ایران حاکی از این است که دانشگاه شیراز به نسبت سایر دانشگاه‌ها اسناد علمی بیشتری (۳ سند) را به چاپ رسانده است. با توجه به اینکه بین نویسندگان ایرانی با برخی نویسندگان خارجی همکاری علمی وجود داشته است، در تصویر شماره ۱۴ شماری از وابستگی سازمانی این نویسندگان خارجی مشاهده می‌شود.

همان‌گونه که از تصویر شماره ۱۱ مشاهده می‌شود از نظر شمار، مقاله‌های هال^{۱۱} بیشترین انتشارات علمی در این حوزه را داشته است؛ موسونگن^{۱۲}، سارینن^{۱۳} و وانکلی^{۱۴} در جایگاه دوم و سایر پژوهشگران در رتبه‌های بعدی قرار دارند. همچنین تصویر شماره ۱۲، نویسندگان و پژوهشگران برتر مرتبط با کشور ایران را بر پایه شمارش اثر نشان می‌دهد که مطالعاتی در حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی انجام دادند که از میان آن‌ها آزادی و سواری دو سند در پایگاه داده اسکوپوس به نام خود داشتند. پژوهشگران علاقه‌مند به پژوهش در این حوزه می‌توانند به نوشته‌های نویسندگان برتر این حوزه مراجعه و در مطالعات خود از آن بهره ببرند.

مرکزهای عمده پژوهشگری فعال در حوزه تاب‌آوری معیشتی

11. Hall
12. Musavengane
13. Saarinen
14. Vanclay

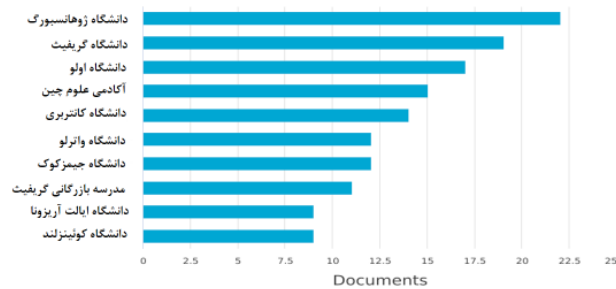
فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱۲. پراکنش پژوهشگران برتر حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در ایران بر پایه شمارش اثر. منبع: Scopus, 2023

Documents by affiliation

Compare the document counts for up to 15 affiliations.

Scopus

Copyright © 2023 Elsevier B.V. All rights reserved. Scopus® is a registered trademark of Elsevier B.V.

تصویر ۱۳. توزیع مرکزهای پژوهشی برتر حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی بر پایه شمارش اثر.

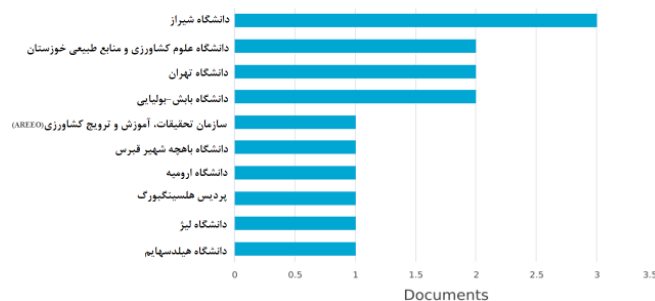
منبع: Scopus, 2023

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

Documents by affiliation

Compare the document counts for up to 15 affiliations.

Scopus

تصویر ۱۴. توزیع مرکزهای پژوهشی برتر حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در ایران بر پایه

شمارش اثر. منبع: Scopus, 2023

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

نکته قابل توجه در نمودار بالا این است که کشورهای توسعه یافته مانند آمریکا، انگلستان، استرالیا و ... توجه بیشتری در زمینه فعالیت‌های پژوهشی مرتبط با تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی داشته‌اند اما کشورهای در حال توسعه که به چالش‌های بیشتری در مناطق روستایی خود مواجه هستند کمتر به این موضوع پرداخته‌اند. بر این اساس ضرورت دارد که محققان این کشورها به تقویت پژوهش‌های حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری به خصوص در مناطق روستایی بپردازند.

پراکنش انواع اسناد و حوزه‌های علمی مرتبط با تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی

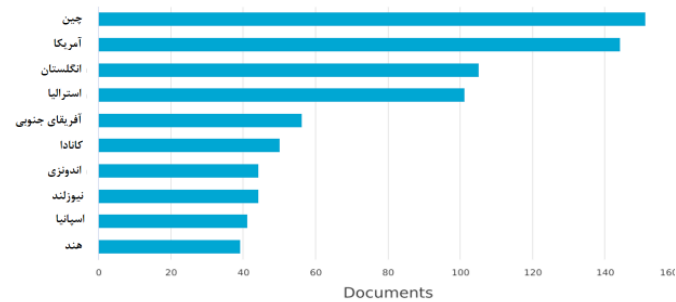
بر اساس آمار پایگاه علمی اسکوپوس از میان اسناد منتشر شده حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، اسناد در قالب مقاله (۷۲/۵ درصد) و پس‌از آن انتشارات در قالب کتاب (۱۱/۵ درصد) بیشترین انتشارات در حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی را به خود اختصاص داده است (تصویر شماره ۱۶).

کشورهای برتر فعال در پژوهش‌های تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی

از میان کشورهای فعال در انتشار پژوهش‌های مرتبط با تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، چین و سپس آمریکا بیشترین انتشار اسناد علمی را داشتند. اگرچه ایران پژوهش‌هایی در این حوزه منتشر کرده است اما هنوز میزان همکاری بین‌المللی در ایران به میزان محدود وجود دارد. بر این اساس تقویت همکاری و ارتباطات خارجی در آینده ضروری است. تا آخر ژوئیه سال ۲۰۲۳، ۱۰۵ کشور در تحقیقات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی شرکت کرده بودند که نشان‌دهنده عدم توجه کافی به تحقیقات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در سایر کشورها و مناطق است. در تصویر شماره ۱۵ پراکنده‌گی کشورهای فعال بر اساس تعداد انتشار اسناد علمی قابل مشاهده است. باید توجه داشت که این نمودار توزیع بر اساس آمار و اطلاعات انتشار شده در پایگاه اسکوپوس است و ممکن است در پایگاه‌های علمی دیگر بر حسب آمار و اطلاعات منتشر شده، متفاوت باشد.

Documents by country or territory

Compare the document counts for up to 15 countries/territories.

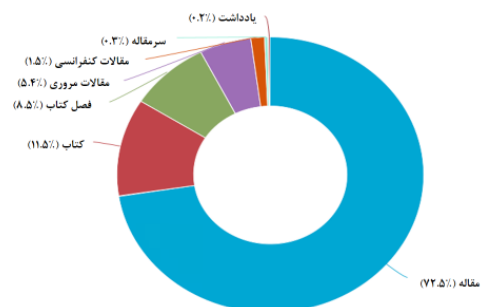
Copyright © 2023 Elsevier B.V. All rights reserved. Scopus® is a registered trademark of Elsevier B.V.

تصویر ۱۵. توزیع کشورهای فعال در انتشار اسناد علمی مرتبط با حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی. منبع: Scopus, 2023

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

Documents by type

Scopus

Copyright © 2023 Elsevier B.V. All rights reserved. Scopus® is a registered trademark of Elsevier B.V.

تصویر ۱۶. توزیع اسناد علمی مرتبط با حوزه تاب‌آوری مقاصد گردشگری روستایی. منبع: Scopus, 2023

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

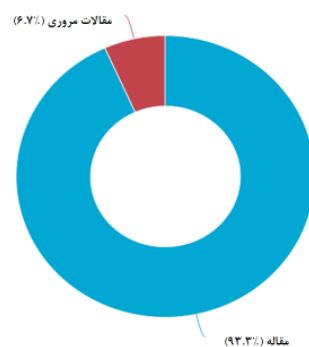
مختلف انجام پذیرد.

باتوجه به ماهیت بین‌رشته‌ای بودن موضوع تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، پژوهشگران بسیاری از حوزه‌های مختلف علمی به این موضوع پرداخته‌اند که از این میان، فراوانی مطالعات محققان حوزه‌های مختلف علوم اجتماعی (۲۸/۴ درصد)، علوم محیطی (۱۸/۵ درصد) و بازرگانی، مدیریت و حسابداری (۱۶/۵ درصد) در این زمینه بیشتر از سایر علوم بوده است (تصویر شماره ۱۸).

در ارتباط با نوع اسناد علمی منتشر شده حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی مرتبط با ایران همان‌طور که در تصویر شماره ۱۷ مشاهده می‌شود، اسناد فقط در قالب مقاله (۹۳/۳ درصد) و مقاله مروری (۶/۷ درصد) منتشر شده‌اند. آنچه از این آمار برداشت می‌شود نشان‌دهنده این است که پژوهش‌های تاب‌آوری مقاصد گردشگری روستایی هم در سطح جهانی و هم در ایران در مراحل اولیه رشد و نمو خود هستند و نیاز است در آینده تلاش‌های بیشتری در زمینه شناسایی و بررسی ابعاد

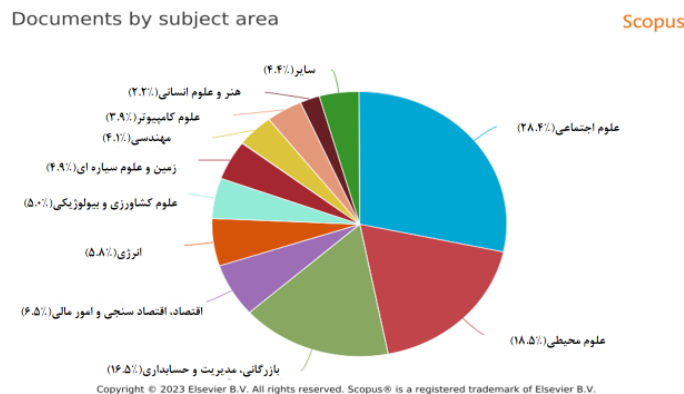
Documents by type

Scopus

تصویر ۱۷. توزیع اسناد علمی مرتبط با حوزه تاب‌آوری مقاصد گردشگری روستایی در ایران. منبع: Scopus, 2023

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱۸. توزیع مطالعات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی بر مبنای رشته‌های علمی. منبع: Scopus, 2023

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

داشتند و در میان این پژوهشگران، از نظر شمار مقاله نویسندگانی همچون شانگ یلینگ^{۱۶} با ۱۱ مطالعه و وانگ ینگ^{۱۷} و شانگ جی^{۱۸} به ترتیب با ۱۰ و ۹ مطالعه بیشترین انتشار سندهای علمی در حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی را به نام خود ثبت کرده‌اند. در بین پژوهشگران، اسامی نویسندگان ایرانی مانند ایوب شریفی و حسین آزادی و مسلم سواری نیز به چشم می‌خورد. سوابق علمی این دانش‌پژوهان پیچیده است و زمینه‌های مختلفی مانند تاب‌آوری، گردشگری، تغییر اقلیم، هیدرولوژی، پایداری، مدیریت و بلایا را پوشش می‌دهد. بنابراین، تا حدی منعکس‌کننده ویژگی‌های چند رشته‌ای تحقیقات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی است. به کمک نرم‌افزار شبکه پژوهشگران حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی شناسایی شدند که در تصویر شماره ۲۰ شبکه نویسندگان دارای دو کار پژوهشی و بیشتر نمایش داده شده است.

16. Zhang, Yuling

17. Wang, Ying

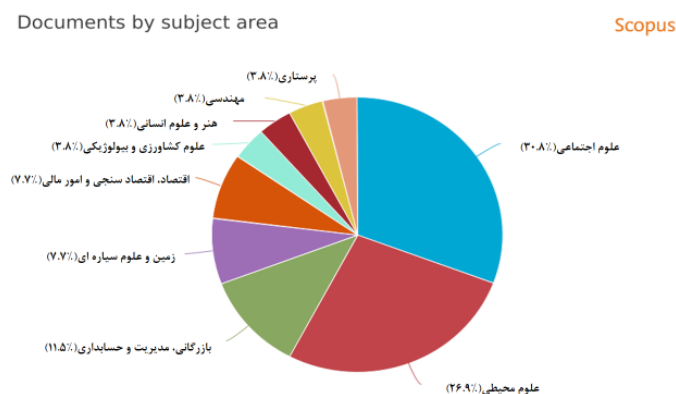
18. Zhang, Jie

از میان علوم مختلف که در حوزه موضوعی تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی مرتبط با ایران اسنادی را منتشر کرده‌اند، فراوانی مطالعات محققان حوزه‌های مختلف علوم اجتماعی (۳۰/۸ درصد)، علوم محیطی (۲۶/۹ درصد) و بازرگانی، مدیریت و حسابداری (۱۱/۵ درصد) در این زمینه بیشتر از سایر علوم بوده است (تصویر شماره ۱۹).

هم‌استنادی و پراکنش پژوهشگران حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی

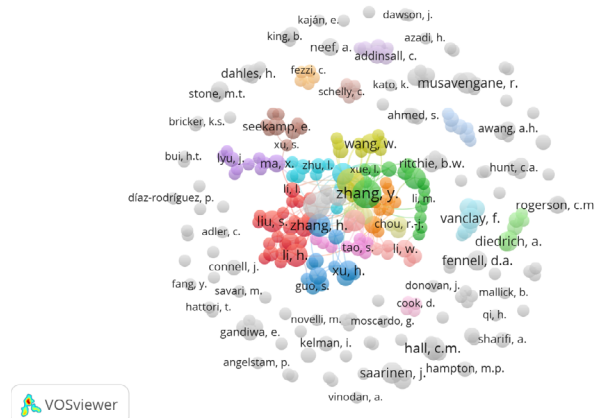
تحلیل هم‌استنادی نویسنده^{۱۵} برای شناسایی نویسندگان حوزه‌های تحقیقاتی یکسان یا مشابه به کار گرفته می‌شود (Liu & Chen, 2011). در واقع هم‌نویسندگی رسمی‌ترین جلوه همکاری فکری میان نویسندگان در تولید پژوهش‌های علمی است. بررسی مطالعات انجام‌شده توسط نرم‌افزار (فقط اسناد منتشرشده این حوزه در پایگاه علمی اسکوپوس) نشان می‌دهد از بین ۲۴۸۲ نویسنده اسناد علمی، ۲۹۱ نویسنده بیش از ۲ کار پژوهشی

15. Author Co-Citation Analyses (Aca)

تصویر ۱۹. توزیع مطالعات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در ایران بر مبنای رشته‌های علمی. منبع: Scopus, 2023

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

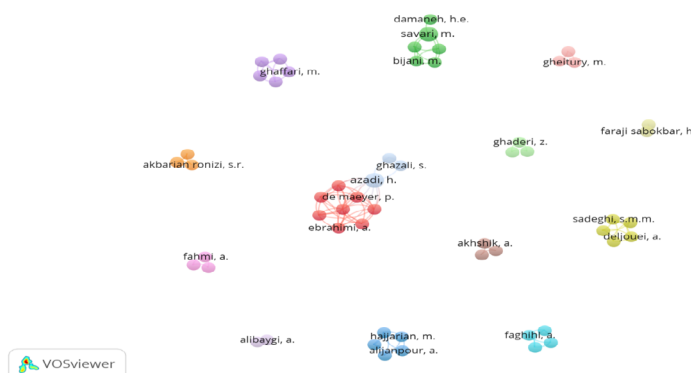
تصویر ۲۰. شبکه پژوهشگران حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

روستایی را بر اساس سال‌های مختلف نشان داد. در نمای پوششی همان‌طور که در نقشه پیدا است هر چه از رنگ‌های تیره به سمت رنگ‌های روشن پیش می‌رویم نام نویسندگان مطالعات از قدیمی‌ترین به جدیدترین با رنگ‌های مختلف مشخص شده است. بر این اساس نویسندگانی که قدیمی‌ترین مطالعات را در این حوزه علمی داشته‌اند با رنگ سرمه‌ای نشان داده شده است یعنی قبل از سال ۲۰۱۸ و نویسندگان جدیدترین مطالعات در این حوزه با رنگ زرد نمایش داده شده است که تا آخر ژوئیه سال ۲۰۲۳ است. همچنین با استفاده از نمای جغرافیایی (نقشه سمت چپ) که تراکم و چگالی نویسندگان را نشان می‌دهد؛ هر چه از سمت بیرون به طرف داخل یا از رنگ‌های سرد (سبز، آبی) به سمت رنگ‌های گرم (نارنجی و مخصوصاً قرمز) نزدیک می‌شویم، فراوانی آیت‌ها بیشتر است و به اصطلاح به نقاط داغ نزدیک می‌شویم. نقاط داغ در اینجا همان نویسندگانی هستند که در این حوزه شمار مطالعات و پیوند و ارجاع بیشتر داشته‌اند.

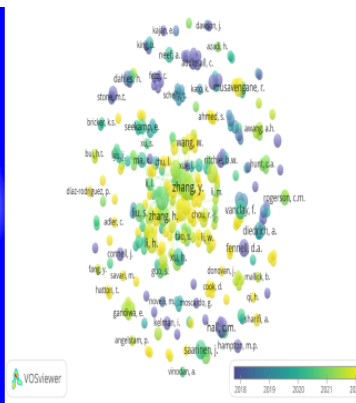
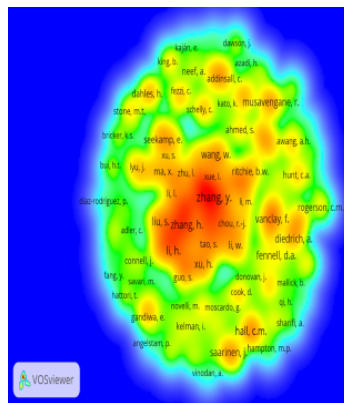
همچنین از میان شبکه کلیه پژوهشگران حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، شبکه پژوهشگران این حوزه مرتبط با ایران در تصویر شماره ۲۱ نمایش داده شده است. بر اساس اسناد منتشر شده در پایگاه علمی اسکوپوس، نام ۵۵ نویسنده اسناد علمی مرتبط با ایران دیده می‌شود و در میان این پژوهشگران، از نظر شمار مقاله نویسندگانی همچون آزادی و سواری دارای دو سند علمی در پایگاه اسکوپوس بوده‌اند و سایر نویسندگان تنها یک سند داشته‌اند. همان‌طور که از تصویر قابل مشاهده است هم‌استنادی و همکاری فکری میان نویسندگان مرتبط با ایران در تولید پژوهش‌های علمی در مراحل اولیه رشد و نمو خود قرار دارد و هنوز تعداد اسناد علمی مرتبط با ایران به زبان انگلیسی به‌صورت محدود چاپ شده است.

همچنین می‌توان با استفاده از تصویر شماره ۲۲ نمای پوششی (نقشه سمت راست) قدیمی‌ترین و جدیدترین مطالعات نویسندگان مختلف حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری

تصویر ۲۱. شبکه پژوهشگران حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی مرتبط با ایران. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۲۲. نمای پوششی و نمای جغرافیایی شبکه پژوهشگران حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

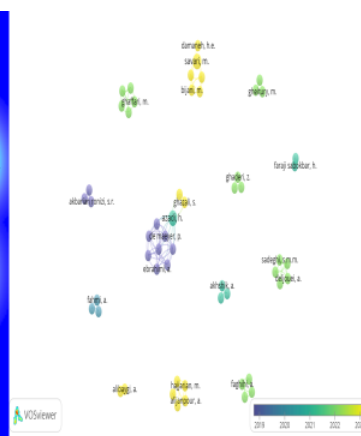
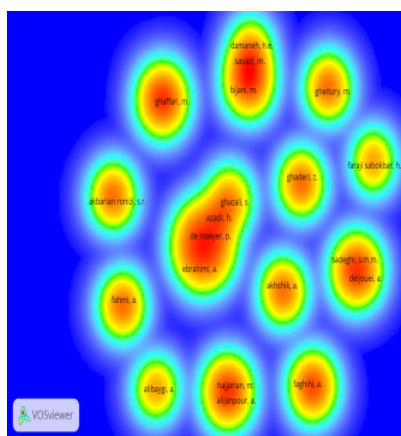
نویسنده با یکدیگر همکاری علمی داشته‌اند (تصویر شماره ۲۴).

همان‌طور که در تصویر بالا ملاحظه می‌شود، همه پژوهشگران در چند خوشه قرار داده شده‌اند. گره نمایانگر تعداد انتشارات و پیوند نمایانگر همکاری در نگارش اسناد علمی است. همچنین فاصله خوشه‌ها از یکدیگر بیانگر میزان دوری و نزدیکی خوشه‌ها به یکدیگر از نظر همکاری و اشتراک علمی نویسندگان است. بر این اساس پژوهشگران شاخص چینی، شانگ یلینگ در خوشه قرمز، و در فاصله نزدیکی از آن وانگ ینگ در خوشه سبز کم‌رنگ و شانگ جی در خوشه بنفش کم‌رنگ در روابط پژوهشی مرکزی که با دیگر نویسندگان در شبکه داشته‌اند، قابل تأمل است. شبکه همکاری علمی پژوهشگران برتر حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی مرتبط با ایران نیز در تصویر شماره ۲۵ نمایش داده شده است. از میان ۵۵ نویسنده در این حوزه تنها ۱۱ نویسنده در ارتباط با سندهای منتشرشده در خصوص ایران همکاری علمی داشته‌اند. بر اساس توضیحاتی که ذکر شد، پژوهشگر شاخص ایرانی، حسین آزادی در خوشه سبز در روابط پژوهشی مرکزی که با دیگر نویسندگان خارجی و داخلی در شبکه داشته است، قابل تأمل است.

تصویر شماره ۲۳ قدیمی‌ترین و جدیدترین مطالعات نویسندگان مرتبط با ایران را بر اساس نمای پوششی (نقشه سمت راست) و در طول سال‌های مختلف و با استفاده از نمای جغرافیایی (نقشه سمت چپ) تراکم و چگالی نویسندگان را نشان می‌دهد. بر اساس توضیحاتی که در قسمت قبل داده شد، آنچه از نمای پوششی می‌توان برداشت کرد این است که شبکه‌های خرد نویسندگان جدیدترین مطالعات بیشتر از نویسندگان قدیمی‌تر است و این یعنی تمرکز نویسندگان به این حوزه در ایران مربوط به سال‌های اخیر است. تراکم و چگالی نویسندگان در نمای جغرافیایی حاکی از آن است که نویسندگان مختلف باتوجه به شمار مطالعات و پیوند و ارجاع بیشتر در مرکز شبکه‌های خرد قرار دارند.

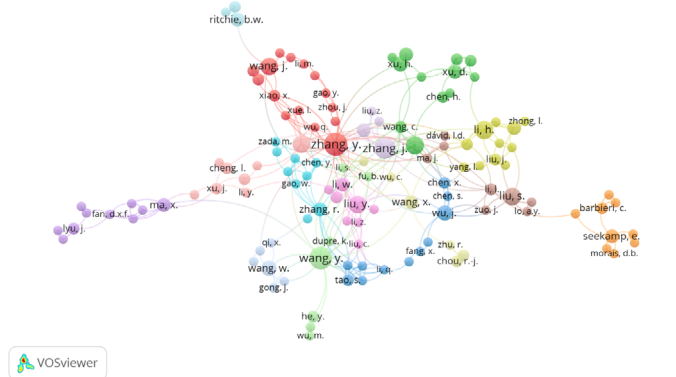
شبکه همکاری علمی پژوهشگران برتر حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی

برای ترسیم بهتر شبکه پژوهشگران حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، با استفاده از نرم‌افزار، پژوهشگران برتر از کل جامعه پژوهشگران دارای پیوند و ارجاع پژوهشی شناسایی شدند که از میان ۲۹۱ نویسنده در این حوزه ۱۲۷

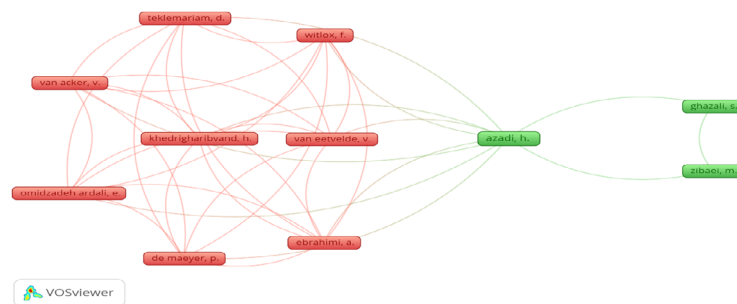
تصویر ۲۴. نمای پوششی و نمای جغرافیایی شبکه پژوهشگران حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی مرتبط با ایران. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۲۴. شبکه همکاری‌های علمی پژوهشگران برتر حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۲۵. شبکه همکاری‌های علمی پژوهشگران برتر حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی مرتبط با ایران. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

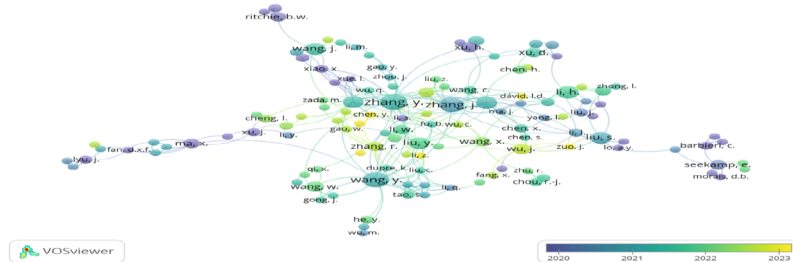
فصلنامه پژوهش‌های روستایی

داده شده است که تا آخر ژوئیه سال ۲۰۲۳ است. شانگ یلینگ، وانگ ینگ و شانگ جی مرکزیت همکاری‌های پژوهشی را در خوشه خود بر عهده داشته‌اند که حجم مقالات و روابط پژوهشی آنان با اعضای شبکه نویسندگان در گذر زمان در طیف رنگی نمایش داده شده است.

از تصویر شماره ۲۷ نیز چنین استنباط می‌گردد که حسین آزادی به‌مثابه هسته مرکزی در خوشه آبی رنگ، از سال ۲۰۱۹ میلادی پژوهش‌ها و همکاری‌های علمی خود را با نویسندگان خارجی و داخلی شروع نموده و در پژوهش‌های متأخرتری مشارکت داشته است.

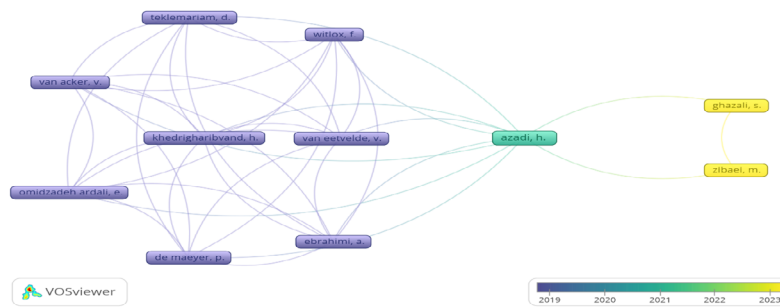
نگاشت شبکه همکاری‌های علمی پژوهشگران برتر حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در گذر زمان

تصویر شماره ۲۶، قدیمی‌ترین و جدیدترین مطالعات ۱۲۷ پژوهشگر برتر حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی را بر اساس سال‌های مختلف و با نمای پوششی نشان می‌دهد. هر چه از رنگ‌های تیره به سمت رنگ‌های روشن پیش می‌رویم نام نویسندگان مطالعات از قدیمی‌ترین به جدیدترین با طیف رنگ مختلف مشخص شده است. بر این اساس نویسندگانی که قدیمی‌ترین مطالعات را در این حوزه علمی داشته‌اند با رنگ سرمه‌ای نشان داده شده است یعنی قبل از سال ۲۰۲۰ و نویسندگان جدیدترین مطالعات در این حوزه با رنگ زرد نمایش

تصویر ۲۶. شبکه همکاری‌های علمی پژوهشگران برتر حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در گذر زمان. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۲۷. شبکه همکاری علمی پژوهشگران برتر حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی مرتبط با ایران در گذر زمان. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

نویسندگان ایرانی، حسین آزادی بیشترین همکاری علمی را با نویسندگان خارجی داشته است که به سبب لزوم توجه به حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در ایران، ضروری است سایر پژوهشگران ایرانی نیز همکاری بین‌المللی خود را در این حوزه موضوعی گسترش دهند. علاوه بر شبکه‌های خوشه‌بندی هم‌استنادی؛ شبکه‌های هم‌رویدادی واژگان کلیدی برای مطالعه ایجاد شدند که بهره‌گیری از آن‌ها می‌تواند موضوع تحقیقات آتی باشد. آنچه از اسناد علمی منتشرشده در سطح بین‌المللی و در سطح ایران می‌توان مشاهده نمود، حاکی از آن است که تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی بیشتر در برابر انواع مخاطرات طبیعی همچون تغییرات آب و هوایی و خشکسالی بررسی شده است و از سال ۲۰۲۰ با شیوع کووید-۱۹ و آثار آن بر گردشگری در سطح بین‌المللی، پژوهش‌های مختلفی در انواع رشته‌های علمی جهت ارتقای تاب‌آوری معیشتی در سطح کشورها، مناطق، شهرها و روستاها در برابر این مخاطره انسانی نیز رواج پیدا کرده است. برخی از این پژوهش‌ها نیز در ارتباط با تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی بوده است که در پژوهش حاضر به بررسی شماری از این اسناد پرداخته شد. بر اساس یافته‌های این پژوهش، واژگان کلیدی هسته در حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی شامل گردشگری، تاب‌آوری، معیشت، مقصد گردشگری، پایداری، توسعه گردشگری، اکوتوریسم و توسعه پایدار است. موضوعات تحقیقاتی پیشنهادی شامل موارد ذیل است: (۱) مفهوم تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، (۲) محرک‌های تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، (۳) چهارچوب نظری تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، (۴) چهارچوب و شیوه‌های مدیریت پایدار مقاصد گردشگری روستایی، (۵) مشارکت محلی و تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، (۶) تاب‌آوری معیشتی جامعه روستایی (ذی‌نفعان)، (۷) رویکرد حکمروایی و تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، (۸) ارزیابی تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در برابر انواع مخاطرات (مخاطرات طبیعی و انسانی)، (۹) برآورد آسیب‌پذیری ذی‌نفعان گردشگری و ارتقای تاب‌آوری معیشتی آنان در مقاصد

بحث و نتیجه‌گیری

باتوجه به تنوع مفهومی و موضوعی، انواع مکاتب و چهارچوب‌های فکری در حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، از جهت اینکه ابهام و پراکندگی مباحث می‌تواند باعث ائتلاف وقت پژوهشگران شود؛ توجه و مدنظر قرار دادن روش ترسیم شبکه دانش در این حوزه موضوعی می‌تواند به‌عنوان ابزار مناسبی برای شناسایی خوشه‌ها و مکاتب فکری مناسب برای ورود به مطالعات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی باشد و به پژوهشگران حوزه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی فضایی این امکان را می‌دهد تا در پژوهش‌های مرتبط با حوزه تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی به موضوعات داغ و شبکه نویسندگان برتر این حوزه مراجعه کنند و از یافته‌های این پژوهش‌ها در مطالعه خود بهره ببرند. بر اساس این ضرورت، مقاله حاضر یک مرجع ارزشمند برای تحقیقات آینده است، به‌ویژه در زمان حاضر که تحقیقات در مورد تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی اهمیت و ضرورت پیدا کرده است. در این مقاله ضمن بررسی اسناد منتشرشده در حوزه موضوعی تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی در سراسر جهان، به بررسی اسناد منتشرشده به زبان انگلیسی مرتبط با ایران نیز پرداخته شد. در پژوهش حاضر بر اساس ادبیات منتشرشده در پایگاه داده اسکوپوس (SCOPUS) در سطح جهانی از سال ۲۰۰۳ تا آخر ژوئیه ۲۰۲۳ و در ایران از سال ۲۰۱۶ تا پایان ژوئیه ۲۰۲۳، تجزیه و تحلیل علم‌سنجی جهت پیشرفت تحقیقات در مورد تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی انجام شد. یک بررسی جامع از طریق تجزیه و تحلیل شبکه مشترک، تجزیه و تحلیل استنادی مشترک، و تجزیه و تحلیل هم‌زمانی واژگان کلیدی در نرم‌افزار VOSviewer به دست آمد.

نتایج نشان داد که چین و آمریکا کشورهای فعال در تحقیقات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی هستند و در سطح جهانی نویسندگانی چون یلینگ، ینگ و جی و در ارتباط با ایران آزادی و سواری بالاترین انتشار اسناد علمی را داشته‌اند. در میان

گردشگری روستایی، (۱۰) مدیریت پایدار و تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، (۱۱) توسعه پایدار و تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی و (۱۲) مدیریت گردشگری و تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی.

در همین راستا، نتایج این پژوهش با عنایت به تحلیل پیشینه به‌عمل‌آمده، مؤید آن است که موضوع حاضر در مقایسه با مطالعات پیشین داخلی و خارجی جدید بوده و در این میان نزدیکترین مطالعات به این پژوهش، که با روش علم‌سنجی و در سال‌های اخیر یعنی ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ انجام گرفته‌اند؛ پژوهش وانگ و همکاران (۲۰۲۲) (با موضوع تاب‌آوری مقصد گردشگری) و موسوی و همکاران (۲۰۲۳) (با موضوع دانش پایداری و تاب‌آوری) است؛ و از آنجاکه در پژوهش حاضر موضوع تاب‌آوری و معیشت به‌صورت ترکیبی تحت عنوان تاب‌آوری معیشتی موردتوجه قرار گرفته ولی در مطالعات پیشین به موضوع و رویکرد تاب‌آوری و همچنین معیشت پایدار به‌صورت جداگانه پرداخته شده و درعین حال به‌صورت ترکیبی از این دو در ارتباط با گردشگری پرداخته نشده است؛ لذا نتایج حاصل متمایز است. همچنین در پژوهش حاضر توجه ویژه‌ای به مقاصد گردشگری روستایی شده است که در مطالعات پیشین کمتر موردتوجه بوده است، به‌طوری‌که کشورهای توسعه‌یافته نظیر آمریکا، انگلیس، استرالیا و ایتالیا و همچنین چین در میان کشورهای آسیایی، نسبت به کشورهای درحال توسعه که با چالش‌های بیشتری در مناطق روستایی خود مواجه هستند، توجه بیشتری در زمینه فعالیت‌های پژوهشی مرتبط با تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی داشته‌اند. بدین لحاظ پیش‌ازاین فراتحلیلی با رویکرد ترکیبی ذکرشده صورت نگرفته و نتایج حاضر نظر به بررسی جامع از تحقیقات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی، مرجعی برای تحقیقات آتی، به‌ویژه باتوجه‌به تمرکز و تأکید روزافزون بر تحقیقات تاب‌آوری معیشتی مقاصد گردشگری روستایی است. در همین راستا با عنایت به آنکه در پژوهش حاضر از منابع موجود در پایگاه داده اسکوپوس بهره گرفته شده است، لذا انجام مطالعات مشابه با بهره‌گیری از سایر پایگاه‌های داده و مقایسه نتایج حاصله، به‌منظور تحلیل جامع‌تر در این حوزه موضوعی پیشنهاد می‌شود.

مجموعه داده توسط پایگاه داده Scopus (<https://www-scopus-com>) ارائه و قابل دسترسی است.

تشکر و قدردانی

مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول در گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین دانشگاه شهید بهشتی تهران است.

References

- Armitage, D., Béné, C., Charles, A. T., Johnson, D., & Allison, E. H. (2012). The interplay of well-being and resilience in applying a social-ecological perspective. *Ecology and Society*, 17(4).
- Badri, S. A., Tahmasbi, S., & Hajari, B. (2021). Sciento-metrics Approach to Disaster Resilience Studies in Iran. *Journal of Spatial Analysis of Environmental Hazards*, 8(3), 33-52. (In Persian).
- Béné, C., Newsham, A., Davies, M., Ulrichs, M., & Godfrey-Wood, R. (2014). Resilience, poverty and development. *Journal of international development*, 26(5), 598-623.
- Bramwell, B., & Lane, B. (2009). Economic cycles, times of change and sustainable tourism.
- Butler, R. W. (1980). The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources. *Canadian Geographer/Le Géographe canadien*, 24(1), 5-12.
- Butler, R. W. (1999). Sustainable tourism: A state-of-the-art review. *Tourism geographies*, 1(1), 7-25.
- Çengel, O., & Koc, A. (2022). Bibliometric review of studies on sustainable tourism and climate change in 2019. *Turismo y Sociedad*, 31, 161-176.
- Chen, C. (2004). Searching for intellectual turning points: Progressive knowledge domain visualization. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 101(suppl_1), 5303-5310.
- Chen, C., Chen, Y., Horowitz, M., Hou, H., Liu, Z., & Pellegrino, D. (2009). Towards an explanatory and computational theory of scientific discovery. *Journal of Informetrics*, 3(3), 191-209.
- Chen, F., Xu, H., & Lew, A. A. (2020). Livelihood resilience in tourism communities: The role of human agency. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(4), 606-624.
- Della Corte, V., Del Gaudio, G., Sepe, F., & Luongo, S. (2021). Destination resilience and innovation for advanced sustainable tourism management: A bibliometric analysis. *Sustainability*, 13(22), 12632.
- Donthu, N., Kumar, S., & Pattnaik, D. (2020). Forty-five years of *Journal of Business Research*: A bibliometric analysis. *Journal of business research*, 109, 1-14.
- Espiner, S., Orchiston, C., & Higham, J. (2017). Resilience and sustainability: A complementary relationship? Towards a practical conceptual model for the sustainability-resilience nexus in tourism. *Journal of sustainable tourism*, 25(10), 1385-1400.
- Fan, Y., Shi, X., Li, X., & Feng, X. (2022). Livelihood resilience of vulnerable groups in the face of climate change: A systematic review and meta-analysis. *Environmental Development*, 100777.
- Gautam, Y. (2017). Seasonal migration and livelihood resilience in the face of climate change in Nepal. *Mountain Research and Development*, 37(4), 436-445.
- Guan, H., Huang, T., & Guo, X. (2023). Knowledge Mapping of Tourist Experience Research: Based on CiteSpace Analysis. *SAGE Open*, 13(2), 21582440231166844.
- Guleria, D., & Kaur, G. (2021). Bibliometric analysis of ecopreneurship using VOSviewer and RStudio Bibliometrix, 1989-2019. *Library Hi Tech*, 39(4), 1001-1024.
- Hall, C. M., Scott, D., & Gössling, S. (2020). Pandemics, transformations and tourism: Be careful what you wish for. *Tourism geographies*, 22(3), 577-598.
- Ibanescu, B. C., Eva, M., & Gheorghiu, A. (2020). Questioning the role of tourism as an engine for resilience: The role of accessibility and economic performance. *Sustainability*, 12(14), 5527.
- Ibanescu, B. C., Eva, M., Gheorghiu, A., & Iatu, C. (2022). Tourism-Induced Resilience of Rural Destinations in Relation to Spatial Accessibility. *Applied Spatial Analysis and Policy*, 1-18.
- Javaheri, M., Vaklimofrad, H., Amiri, M., & Khasseh, A. A. (2021). Mapping Knowledge Structure of Obstetrics and Gynecology studies: A Co-Word Analysis. *Scientometrics Research Journal*, 7(Issue 2, Autumn & Winter)), 137-156. (In Persian).
- Jiang, Y., Ritchie, B. W., & Verreynne, M. L. (2021). Developing disaster resilience: A processual and reflective approach. *Tourism Management*, 87, 104374.
- Kubicek, A., Breckling, B., Hoegh-Guldberg, O., & Reuter, H. (2019). Climate change drives trait-shifts in coral reef communities. *Scientific Reports- Nature*, 9, 1-10.
- Kutzner, D. (2019). Environmental change, resilience, and adaptation in nature-based tourism: Conceptualizing the social-ecological resilience of birdwatching tour operations. *Journal of Sustainable Tourism*.
- Lacitignola, D., Petrosillo, I., Cataldi, M., & Zurlini, G. (2007). Modelling socio-ecological tourism-based systems for sustainability. *Ecological modelling*, 206(1-2), 191-204.
- Lew, A. A. (2014). Scale, change and resilience in community tourism planning. *Tourism Geographies*, 16(1), 14-22.
- Liu, S., & Chen, C. (2011). The effects of co-citation proximity on co-citation analysis. In *Proc. of ISSI* (pp. 474-484).
- Li, Y., Huang, H., & Song, C. (2021). Rural economic resilience in poor areas and its enlightenment: Case study of Yangyuan County, Hebei Province. *Prog. Geogr.*, 40, 1839-1846.
- Liu, A., & Pratt, S. (2017). Tourism's vulnerability and resilience to terrorism. *Tourism Management*, 60, 404-417.
- Liu, H., Pan, W., Su, F., Huang, J., Luo, J., Tong, L., ... & Fu, J. (2022). Livelihood Resilience of Rural Residents under Natural Disasters in China. *Sustainability*, 14(14), 8540.
- Luthe, T., & Wyss, R. (2014). Assessing and planning resilience in tourism. *Tourism Management*, 44, 161-163.
- Marasco, S., Cardoni, A., Noori, A. Z., Kammouh, O., Domaneschi, M., & Cimellaro, G. P. (2021). Integrated platform to assess seismic resilience at the community level. *Sustainable Cities and Society*, 64, 102506.
- McKercher, B. (1999). A chaos approach to tourism. *Tourism management*, 20(4), 425-434.

- Mill, R. C., & Morrison, A. M. (2002). *The tourism system*. Kendall Hunt.
- Mousavi, S. K., Tabesh, M., Lahijanian, A., Jozi, S. A., & Mirfakhradini, S. H. (2023). The Analysis of Sustainability and Resilience Knowledge Map and providing a framework for it. *Journal of Environmental Science Studies*, 8(3), 6816-6824. (In Persian).
- Nepal, S. K. (2020). Adventure travel and tourism after COVID-19-business as usual or opportunity to reset?. *Tourism Geographies*, 22(3), 646-650.
- Ofori, B.Y., Stow, A.J., Baumgartner, J.B., & Beaumont, L.J. (2017). Influence of adaptive capacity on the outcome of climate change vulnerability assessment. *Sciences Report- Nature*, 7, 1-12.
- O'hare, G. R. E. G. O. R. Y., & Barrett, H. (1994). Effects of market fluctuations on the Sri Lankan tourist industry: resilience and change, 1981-1991. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 85(1), 39-52.
- Özçınar, H. (2015). Mapping teacher education domain: A document co-citation analysis from 1992 to 2012. *Teaching and Teacher Education*, 47, 42-61.
- Pratiwi, N., Karuniasa, M., & Suroso, D. (2018). Self-organization and crop insurance to enhance livelihood resilience: A case of rice farmers in Cirebon Regency, Indonesia.
- Pyke, J., De Lacy, T., Law, A., & Jiang, M. (2016). Building small destination resilience to the impact of bushfire: A case study. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 28, 49-58.
- Rampini, C. (2016). Impacts of hydropower development along the Brahmaputra River in Northeast India on the resilience of downstream communities to climate change impacts. University of California, Santa Cruz.
- Reddy, M. V., Boyd, S. W., & Nica, M. (2020). Towards a post-conflict tourism recovery framework. *Annals of tourism research*, 84, 102940.
- Ritchie, B. W., & Jiang, Y. (2019). A review of research on tourism risk, crisis and disaster management: Launching the annals of tourism research curated collection on tourism risk, crisis and disaster management. *Annals of Tourism Research*, 79, 102812.
- Russell, R., & Faulkner, B. (1999). Movers and shakers: Chaos makers in tourism development. *Tourism Management*, 20(4), 411-423.
- Ruiz-Ballesteros, E. (2011). Social-ecological resilience and community-based tourism: An approach from Agua Blanca, Ecuador. *Tourism management*, 32(3), 655-666.
- Sarker, M.N.I., Wu, M., Alam, G.M., & Shouse, R. (2020). Livelihood resilience of riverine island dwellers in the face of natural disasters: Empirical evidence from Bangladesh. *Journal of Land Use Policy*, 95, 1-12.
- Saarinen, J., & Gill, A. M. (2018). Introduction: Placing resilience in the sustainability frame. In *Resilient Destinations and Tourism* (pp. 3-12). Routledge.
- Sakuma, S. (2018). Revitalizing the nation: Building resilience through ecotourism in Okinawa, Japan. In *Resilient Destinations and Tourism* (pp. 171-186). Routledge.
- Scoones, I. (2009). Livelihoods perspectives and rural development. *The journal of peasant studies*, 36(1), 171-196.
- Scott, M. (2013). Resilience: a conceptual lens for rural studies? *Geography compass*, 7(9), 597-610.
- Schlenker, W., & Lobell, D. B. (2010). Robust negative impacts of climate change on African agriculture. *Environmental Research Letters*, 5(1), 014010.
- Scheffers, B. R., De Meester, L., Bridge, T. C., Hoffmann, A. A., Pandolfi, J. M., Corlett, R. T., ... & Watson, J. E. (2016). The broad footprint of climate change from genes to biomes to people. *Science*, 354(6313), aaf7671.
- Speranza, C. I., Wiesmann, U., & Rist, S. (2014). An indicator framework for assessing livelihood resilience in the context of social-ecological dynamics. *Global Environmental Change*, 28, 109-119.
- Strickland-Munro, J. K., Allison, H. E., & Moore, S. A. (2010). Using resilience concepts to investigate the impacts of protected area tourism on communities. *Annals of tourism research*, 37(2), 499-519.
- Su, F., Xu, Z., & Shang, H. (2009). An Overview of Sustainable Livelihoods Approach. *Advances in Earth Science*, 24(1), 61.
- Sulaimany, A., & Rezvani, M. R. (2022). Analysis of knowledge network related to rural economy resilience against environmental hazards. *Space Economy & Rural Development*, 11(39), 1-24. (In Persian).
- Tanner, T., Lewis, D., Wrathall, D., Bronen, R., Cradock-Henry, N., Huq, S., & Thomalla, F. (2015). Livelihood resilience in the face of climate change. *Nature Climate Change*, 5(1), 23-26.
- Thulstrup, A.W. (2015). Livelihood resilience and adaptive capacity: tracing changes in household access to capital in central Vietnam. *World Development*, 74, 352-362.
- Van Oorschot, J. A., Hofman, E., & Halman, J. I. (2018). A bibliometric review of the innovation adoption literature. *Technological Forecasting and Social Change*, 134, 1-21.
- Walker, B., & Salt, D. (2012). *Resilience thinking: sustaining ecosystems and people in a changing world*. Island press.
- Walsh-Dilley, M., Wolford, W., & McCarthy, J. (2016). Rights for resilience: food sovereignty, power, and resilience in development practice. *Ecology and Society*, 21(1).
- Wang, T., Yang, Z., Chen, X., & Han, F. (2022). Bibliometric analysis and literature review of tourism destination resilience research. *International journal of environmental research and public health*, 19(9), 5562.
- Yang, X., Shi, Y., & Wang, Z. (2015). Exploring the impacts of road construction on a local social-ecological system in Qinling mountainous area: A resilience perspective. *Acta Geogr. Sin.*, 70, 1313-1326.